

หน้าที่ของ *se* ในโครงสร้างภาษาสเปน

The Polyfunctionality of Spanish *Se*-Constructions

สุกิจ พุ่มพวง¹

Sukij Poopuang

บทคัดย่อ

Se เป็นหน่วยคำที่มีหลายหน้าที่ โดยพื้นฐานใช้เป็นคำสรรพนาม แต่ในบางครั้งก็เป็นเพียงส่วนประกอบของกริยาหรือประโยคโดยไม่มีหน้าที่ทางไวยากรณ์ ความซับซ้อนของหน่วยคำนี้จึงเป็นปัญหาของผู้เรียนภาษาสเปนในทุกระดับชั้น บทความวิชาการนี้มีจุดประสงค์เพื่อรวบรวมและศึกษาหน้าที่ของ *se* ในบริบทต่าง ๆ ทั้งทางวากยสัมพันธ์และอรรถศาสตร์ ผู้เขียนมุ่งหวังจะให้ผู้เรียนภาษาสเปนในประเทศไทยรู้จักโครงสร้างหลัก ๆ ของ *se* แยกแยะความแตกต่างของแต่ละโครงสร้าง วิเคราะห์โครงสร้างที่กำกวม และแก้ไขข้อผิดพลาดได้ อันจะช่วยให้ผู้เรียนใช้ภาษาสเปนในการสื่อสารได้อย่างถูกต้อง

คำสำคัญ: โครงสร้าง *se*, ไวยากรณ์สเปน, ผู้เรียนภาษาสเปนชาวไทย, ภาษาสเปนเป็นภาษาต่างประเทศ

¹อาจารย์ ดร. ประจำสาขาวิชาภาษาสเปน ภาควิชาภาษาตะวันตก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Lecturer, Dr., Spanish Section, Department of Western Language, Faculty of Arts, Chulalongkorn

University, Email: Sukij.P@chula.ac.th

*รับต้นฉบับ 12 กรกฎาคม 2561 ปรับแก้ไขตามข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ 29 สิงหาคม 2561

รับลงตีพิมพ์ 3 กันยายน 2561

Abstract

Se is a polyfunctional morpheme. It is basically used as pronoun, but in many cases, it is identified as component of a verb or sentence without grammatical function. Due to its complexity, learners of all levels have difficulty assimilating its uses. This article will provide an overview of the uses of *se* in various aspects: syntactic and semantic contexts. It aims to explain basic and significant constructions with *se* in order that Thai learners of Spanish can make distinction between those constructions, analyze ambiguous sentences derived from the polyfunctionality of *se* and know how to correct them. This will contribute to an efficient communication in Spanish.

Keywords: Spanish *se*-constructions, Spanish grammar, Thai learners of Spanish,
Spanish as a foreign language

บทนำ

การใช้ *se* เป็นหัวข้อยากเรื่องหนึ่งในการเรียนการสอนภาษาสเปนเพราะมีโครงสร้างความหมายและบริบทการใช้ที่หลากหลายจากประสบการณ์ของผู้เขียนพบว่า ผู้เรียนตั้งแต่ระดับขั้นพื้นฐานจนถึงระดับสูงต่างประสบปัญหาในการใช้สรรพนามนี้ เช่นไม่รู้ว่าในบริบทใดต้องใช้หรือไม่ใช้รูป *se* กับคำกริยา หรือแยกไม่ออกว่ารูปกริยาที่มี *se* มีความหมายใหม่หรือมีนัยแตกต่างจากรูปที่ไม่มี *se* อย่่างไร สรรพนาม *se* อาจเปลี่ยนรูปได้ (*me, te, nos, os, se*) เพื่อให้สอดคล้องกับบุรุษ (*persona*) และพจน์ (*número*) ของคำนามที่อ้างถึง แต่ในบางโครงสร้างใช้แบบไม่เปลี่ยนรูป (*forma invariable*) ผู้เรียนจึงเกิดความสับสนในการใช้โครงสร้าง *se* แบบต่าง ๆ

นอกจากผู้เรียนภาษาสเปนในฐานะภาษาต่างประเทศต่างเห็นว่าการใช้ *se* เป็นเรื่องยุ่งยากแล้ว นักไวยากรณ์หรือเจ้าของภาษาเองก็ยังยอมรับว่าการตีความหน้าที่ของ *se* ในหลายบริบทมีความกำกวม ทับซ้อนและอธิบายได้หลายมุมมอง นักไวยากรณ์ เช่น Gómez Torrego (1992b), Capón & Gil (2003) และ Gutiérrez Araus (2004) รวมทั้งงานวิชาการ

และงานวิจัยจำนวนมากต่างยอมรับว่าการใช้ *se* เป็นปัญหาหนึ่งสำหรับผู้เรียนชาวต่างชาติ และเป็นหัวข้อที่น่าสนใจอย่างยิ่งสำหรับการเรียนการสอนภาษาสเปน

ตัวอย่างงานที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการใช้ *se* ของผู้เรียนชาวไทยคืองานวิจัยของ สุกิจ พุ่มวง (Poopuang, 2005) ซึ่งวิเคราะห์ข้อผิดพลาดในเรื่องความของนิสิตชั้นปีที่ 3 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และได้จัดกลุ่มปัญหาการใช้ *se* เป็น 3 ประเภทเรียงตามลำดับความถี่คือ

การตัดออก (*omisión*) คิดเป็นร้อยละ 56 กรณีนี้พบการไม่ใช้รูป *se* และรูปอื่น ๆ ที่เปลี่ยนมาจาก *se* เพื่อให้สอดคล้องกับประธาน (*me, te, nos, os, se*) ใน *verbos pronominales, reflexivos* หรือ *recíprocos* เช่น² *comencé a interesar[me] en el inglés; desearon que mi marido y yo [nos] quedáramos con ellos; no puedo controlar[me]; ella y Juan van a reconciliar[se]*

การเติมเข้า (*adición*) คิดเป็นร้อยละ 28 เกิดจากการที่ผู้เรียนไม่มั่นใจว่ากริยานั้นใช้ร่วมกับ *se* หรือไม่ จึงเลือกที่จะเติมสรรพนามดังกล่าวไว้ก่อนเพื่อป้องกันความผิดพลาด

ปรากฏการณ์นี้เรียกว่า “การแก้ไขเกินเหตุ” (hipercorrección) ตัวอย่างเช่น³ *vivirnos en este mundo; *hacerme ejercicios; *se ocurrió en una heladería การใช้รูป *se* ที่ไม่จำเป็นนี้ยังอาจเกิดจากความสับสนระหว่างกริยาที่มีทั้งรูปที่ใช้และไม่ใช้ *se* เช่น *no me sentí nada doloroso (sentir – sentirse); *se parecía que... (parecer – parecerse)

การเลือกผิด (falsa elección) คิดเป็นร้อยละ 16 พบในโครงสร้างกริยาที่มีสรรพนามปรากฏร่วมกันสองตัว (verbos doblemente pronominales) เช่น⁴ *me le hice (se me hizo) un nudo en la garganta (จากกริยา *hacerse* un nudo en la garganta) หรือเกิดจากการไม่รู้โครงสร้างของกริยาสองรูปที่แตกมาจากต้นศัพท์เดียวกัน เช่น *estuve preparada para examinarlos* (examinarme) กรณีนี้ผู้เรียนเลือกใช้โครงสร้าง *examinar algo* (verbo transitivo) แทนที่จะใช้ *examinarse* (verbo pronominal) ซึ่งเหมาะสมกว่า นอกจากนั้น การเลือกใช้รูปสรรพนามผิดยังเป็นผลมาจากการไม่เปลี่ยนรูป *se* ให้สอดคล้องกับประธานด้วย เช่น (yo) *hacerse amigo de él; (yo) al graduarse

งานวิจัยดังกล่าวสรุปได้ว่าการใช้ *se* สำหรับผู้เรียนชาวไทยเป็นเรื่องซับซ้อนเพราะในภาษาไทยไม่มีการใช้สรรพนามประเภทนี้ ทั้งยังมีโครงสร้างและหน้าที่มากมายในเชิงวากยสัมพันธ์และอรรถศาสตร์

ชัชวาล ศรีทอง (2558) ซึ่งได้ศึกษาโครงสร้างกรรมวาจกในข่าวออนไลน์ 50 ข่าวพบว่าโครงสร้าง *pasiva* แบบที่ใช้ *se* ทำหน้าที่สื่อความหมายทั่วไป เน้นกระบวนการ มักใช้ในข่าวทั่วไป ข่าวการเมือง และข่าวกีฬา นอกจากนั้นยังพบในภาษาพูดมากกว่าภาษาเขียนหรือภาษาทางการ⁵

หัวข้อการสอน *se* สำหรับผู้เรียนชาวต่างชาติ

สถาบันเซรบันเตส (Instituto Cervantes, 2006) ได้กำหนดให้ *se* เป็นหัวข้อหนึ่งในการเรียนการสอนภาษาสเปน โดยแบ่งเนื้อหาการเรียนดังนี้

ระดับ A1: *se* เป็นสรรพนามแสดงการสะท้อนของกริยา (pronombre reflexivo) เช่น *levantarse, peinarse* (2006, I, p. 123)

ระดับ A2: *se* เป็นสรรพนามกรรมรองที่เปลี่ยนมาจากรูป *le/les* เมื่อตามด้วยสรรพนามกรรมตรง เช่น *El permiso, a María se lo*

dieron hace un mes. (2006, I, p. 122)

ระดับ B1: 1) *se* เป็นสรรพนามกรรมรองที่อยู่หน้าสรรพนามกรรมตรงบุรุษที่ 3 เช่น *Se lo doy*; 2) *se* เป็นสรรพนามกรรมตรงหรือกรรมรองซึ่งแสดงการกระทำกริยาร่วมกันของประธานที่เป็นพหูพจน์ (pronombre recíproco) และใส่วลีเน้นประเภท *el uno al otro* ได้ เช่น *Se quieren*; 3) *se* ในโครงสร้างไร้ประธาน (impersonal) เช่น *En este restaurante se come muy bien* และโครงสร้างกรรมวาจกแบบสะท้อน (pasivas reflejas) เช่น *Se venden pisos* (2006, II, p. 64)

ระดับ B2: 1) *se* เมื่อใช้กับกริยาที่แสดงการเคลื่อนไหวจะเปลี่ยนความหมาย เช่น *ir* ‘ไป’ (เน้นจุดหมายปลายทาง) / *irse* ‘ไปจาก’ (เน้นจุดเริ่มต้น): *Me voy de aquí* / **Voy de aquí*; 2) ใช้ในโครงสร้างมัธยวก (voz media) เช่น *Se abrió la ventana* หรือใช้ในโครงสร้าง *Se + me/te/le...etc.* เพื่อสื่อว่าในเหตุการณ์ที่กล่าวถึงนั้น ผู้รับผลกระทบไม่ได้เป็นผู้รับผิดชอบต่อเรื่องที่เกิดขึ้น เช่น *Se me perdió tu dinero* ‘ฉันทำเงินเธอหาย’ (2006, II, p. 64)

ระดับ C1: 1) ใช้ในโครงสร้างไร้ประธาน (oración impersonal) และโครงสร้างกรรมวาจก

แบบสะท้อน (pasiva refleja) ซึ่งมีรูปแบบคือใส่บุพบท *a* นำหน้าผู้รับผลจากกริยาที่เป็นมนุษย์ (paciente humano) เช่น *Se saludó a los conferenciantes* และศึกษาโครงสร้าง “กึ่งไร้ประธาน” (medio-impersonales) ที่มีการละผู้กระทำที่เป็นมนุษย์ (agente humano) เช่น *A los miedosos se les asusta enseguida*; 2) ใช้ในโครงสร้างของ verbos pronominales และตามด้วยบุพบทวลี เช่น *acordarse de algo*; 3) *Se* เมื่อเป็น dativo de interés เช่น *Felipe se comió un pollo él solo*; 4) ในประโยคมัธยวก (voz media) ตามโครงสร้าง *Se + me/te/le...* เช่น *Se me abre la boca.* (2006, III, pp. 65-66)

ระดับ C2: 1) เปรียบเทียบ *se* ในโครงสร้างไร้ประธาน (oración impersonal) กับโครงสร้างกรรมวาจกแบบสะท้อน (pasiva refleja): *Se consideró inocentes a los acusados* / *Se consideran inapropiadas las respuestas*; 2) การใช้ *se* แบบไร้ประธานในประโยคกรรมวาจก เช่น *Se es querido* / **Se ha sido querido*; 3) การใช้หรือไม่ใช้ *se* ในโครงสร้างมัธยวกหรือกรรมวาจก ซึ่งอาจมีคำวิเศษณ์บอกวิธีการ (complemento de modo) ด้วย เช่น *Esta ventana*

no se cierra bien/ Esta ventana no cierra bien; 4) ทำหน้าที่เป็น dativo posesivo เช่น *Se hace la cama/ Se hace su cama* (2006, III, pp. 65-66)

จะเห็นได้ว่าสถาบันเชรบันเตสกำหนดให้มีการเรียนการสอนเรื่อง *se* ตั้งแต่ระดับ A1 จนถึง C2 โดยเริ่มจากโครงสร้างที่ง่ายไปโครงสร้างที่ซับซ้อนขึ้นและไม่ได้กำหนดหัวข้อศึกษาเฉพาะกฎทางวากยสัมพันธ์ของ *se* เท่านั้น แต่ยังเสนอการใช้ที่เกี่ยวข้องกับอรรถศาสตร์ด้วย โดยเฉพาะในระดับ C1 และ C2 นอกจากนี้ยังมีศัพท์เฉพาะ (términos) สำหรับเรียกโครงสร้างหรือหน้าที่ต่าง ๆ ทางไวยากรณ์ซึ่งผู้เรียนต้องใช้เวลาและความพยายามอย่างยิ่งในการศึกษา

แม้สถาบันเชรบันเตสจะเรียงลำดับหัวข้อการสอนตามความยากง่าย แต่เป็นไปได้ว่าในชั้นเรียนหรือสถานการณ์จริง ผู้เรียนระดับต้นมีโอกาสดพบโครงสร้าง *se* ที่สูงกว่าระดับภาษาของตน เช่น ได้ยินครูผู้สอนพูดประโยค *No se habla inglés en esta clase* ‘ห้ามพูดภาษาอังกฤษในชั้นเรียนนี้’ ก่อนจะได้เห็นประโยคที่สรรพนาม *le/les* ต้องเปลี่ยนรูปเป็น *se* เมื่อมีสรรพนาม *lo//la/los/las*

ตามมา บทความนี้จึงมิได้มุ่งหวังให้ใช้เป็นแนวทางในการเรียนการสอนระดับใดระดับหนึ่งโดยเฉพาะ หากแต่ใช้เพื่อเป็นแหล่งอ้างอิงสำหรับผู้สอนและผู้เรียนโดยทั่วไป

โครงสร้างต่าง ๆ ของ *se*

ในบทความนี้ ผู้เขียนแบ่งโครงสร้างของ *se* ออกเป็นสองกลุ่มใหญ่ คือ *se* ที่เป็นคำสรรพนาม (pronombre) ทำหน้าที่เป็นกรรมตรงหรือกรรมรองในประโยค และ *se* ที่เป็นส่วนประกอบของกริยาหรือประโยคโดยไม่มีหน้าที่ทางไวยากรณ์ ผู้เขียนได้รวบรวมเชื่อมโยง และเปรียบเทียบคำอธิบายพร้อมตัวอย่างจากหลายตำราเพื่อช่วยให้ผู้สอนและผู้เรียนเข้าใจโครงสร้างต่าง ๆ เหล่านั้นได้

1. *Se* ที่เป็นสรรพนามกรรมตรงหรือกรรมรอง

Se ประเภทนี้ใช้อ้างอิงถึงคำนามหรือบุรุษสรรพนามอื่น ๆ ในประโยคหรือบริบท มีการใช้ 3 รูปแบบดังต่อไปนี้

1.1 *Se* ที่เปลี่ยนรูปมาจากสรรพนาม *le/les*

ตามกฎไวยากรณ์ รูปกรรมรอง *le/les* จะเปลี่ยนเป็น *se* เมื่อปรากฏอยู่หน้า

สรรพนามกรรมตรง *lo/ la/ los/ las* เช่น *Di un regalo a Luisa. ---> *Le lo di. ---> Se lo di.* ผู้เรียนมักจำกฎไวยากรณ์ข้อนี้ได้และไม่ค่อยสร้างรูปกรรมรองผิดเนื่องจากได้เรียนกฎข้อนี้ตั้งแต่ในระดับต้น Gómez Torrego (1992b, p. 9) อธิบายเสริมว่ามีบางกรณีที่ *se* ไม่ได้เปลี่ยนรูปมาจากกรรมรอง *le/les* แต่เปลี่ยนมาจากกรรมตรงก็ได้โดยเฉพาะในโครงสร้างของกริยา *llamar* เช่น *Llaman tonto a Juan* ‘พวกเขาเรียกกันว่าไอ้โง่’ โดยคำคุณศัพท์ *tonto* ทำหน้าที่เป็นส่วนเติมเต็ม (*complemento predicativo*) และ *a Juan* เป็นกรรมตรง ซึ่งหากแทนที่กรรมตรงดังกล่าว ก็จะได้ประโยคใหม่ว่า *Lo llaman tonto* และหากแทนที่ส่วนเติมเต็ม (*tonto*) อีกด้วยสรรพนาม *lo* ประโยคใหม่ที่ต้องการคือ *Se lo llaman* (*se* = กรรมตรง และ *lo* = ส่วนเติมเต็ม) ไม่ใช่ **Lo lo llaman.*

1.2 *Se reflexivo*

Se ในโครงสร้างนี้มีความหมายว่าผู้กระทำเป็นผู้รับผลกริยาคด้วย รูปสรรพนาม *se* (และรูปอื่น ๆ ที่เปลี่ยนให้สอดคล้องกับประธาน คือ *me, te, nos, os, se*) จะทำหน้าที่เป็นกรรมตรง (*complemento directo - CD*) หรือกรรมรอง (*complemento indirecto - CI*)

ของกริยาขึ้นอยู่กับว่ากริยานั้นเกิดขึ้นกับประธานโดยตรงหรือโดยอ้อม เช่น *Me lavo ‘ฉันล้างตัว’* สรรพนาม *me* ในที่นี้เป็นกรรมตรงเนื่องจากประธานเป็นผู้รับผลโดยตรง ข้อพิสูจน์คือใส่วลีเน้น *a mí mismo* ‘ให้ตัวฉันเอง’ ได้ ส่วนในประโยค *Me lavo la cara ‘ฉันล้างหน้า’* *la cara* ‘หน้า’ ถือเป็นกรรมตรงเพราะรับผลของกริยา “ล้าง” โดยตรง สรรพนาม *me* จึงถูกผลักดันให้เป็นกรรมรองไปในประโยคนี้ใส่วลีเน้น *a mí mismo* ได้เช่นเดียวกัน

อย่างไรก็ตาม การอธิบายว่า *verbos reflexivos* ‘กริยาสะท้อน’ คือ “กริยาที่ประธานทำให้ตัวเอง” หรือประธานและกรรมเป็นคนเดียวกัน มี “ช่องโหว่” บางประการดังที่ Gómez Torrego (1992b, pp. 10, 13-14) ชี้ให้เห็นว่าประธานของกริยาประเภทนี้บางตัวจะมีฐานะเป็น “ผู้สั่งการ” (*sujeto-causa*) แต่ไม่ใช่ “ผู้กระทำ” (*sujeto-agente*) เช่น *Juan se afeitó en la barbería* ‘ฆวนโกนหนวดที่ร้านตัดผม’ อันเป็นที่เข้าใจโดยปกติวิสัยว่า “ฆวนให้ช่างตัดผมโกนหนวดให้” ไม่ใช่ “ฆวนโกนหนวดเองที่ร้านตัดผม” ซึ่งถ้าหากจะหมายความว่าอย่างหลังนี้จะต้องเขียนว่า *Juan se afeitó a sí*

mismo en la barbería.

1.3 *Se recíproco*

โครงสร้างนี้มีความหมายแสดงว่า ประชานในรูปพหูพจน์ทำกริยาอย่างใดอย่างหนึ่งให้กัน และกริยานั้นต้องเป็นกรรมกริยา สรรพนาม *se* เป็นได้ทั้งกรรมตรงและกรรมรองเช่นเดียวกับ *se reflexivo* เช่น *Los novios se besaron* (*se* = CD) ‘คู่รักจูบกัน’; *Los novios se mandaron fotos* (*se* = CI) ‘คู่รักส่งรูปให้กัน’ โครงสร้างนี้ใช้วลีเน้น *el uno al otro, mutuamente, entre sí* ‘ซึ่งกันและกัน, แก่กัน, ให้กัน’ ได้

โครงสร้างนี้มีประเด็นที่น่าสนใจคือ เมื่อใช้กับกริยาที่มีรูปสรรพนาม *se* เป็นส่วนประกอบของกริยาตั้งต้นมาก่อนแล้ว (verbos pronominales⁶) อาทิ *casarse* ‘แต่งงาน’, *enemistarse* ‘เป็นศัตรู’, *enamorarse* ‘ตกหลุมรัก’ เช่น *Juan y María {se casaron/ se enemistaron/se han enamorado}* Gómez Torrego (1992b, pp. 18-19) ได้วิเคราะห์ว่า โครงสร้างหลักของประโยคข้างต้น คือ *Juan se casó con María y María se casó con Juan; Juan se enemistó con María y María se enemistó con Juan* นั่นคือมีสรรพนาม *se* ผูกอยู่

กับกริยามาก่อนแล้ว และสรรพนามดังกล่าวไม่ได้มีหน้าที่เป็นกรรมตรงหรือกรรมรองการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน (*reciprocidad*) เช่น “แต่งงานกัน” “เป็นศัตรูกัน” “ตกหลุมรักกัน” จึงไม่ได้มาจากการใช้สรรพนาม *se* แต่มาจากความหมายของกริยาเองที่ต้องมีประธานเป็นพหูพจน์ นอกจากนี้ ยังมีกริยาอื่น ๆ ที่แสดง *reciprocidad* ได้โดยไม่ต้องพึ่งรูป *se* เช่น *discutir: Juan y María discuten a menudo* ‘ชวนและมาเรียมีปากเสียงกันบ่อย’; *jugar: El Madrid y el Barcelona juegan hoy la final de la Copa* ‘ทีมมาดริดกับทีมบาร์เซโลนาจะแข่งชิงถ้วยรอบสุดท้ายกันวันนี้’ แต่กริยา *pelear* ‘ทะเลาะวิวาท’ สามารถใช้หรือละ *se* ได้โดยให้ความหมายไม่ต่างกัน เช่น *Juan y Pedro pelean (entre sí)/ Juan y Pedro se pelean*.

โครงสร้าง *reflexividad* และ *reciprocidad* อาจทับซ้อนกันได้ ประโยคเช่น *Ana y Pepa se lavan la cara* หากไม่มีบริบทหรือสถานการณ์ใดประกอบ จะตีความได้ 2 แบบ คือ *Ana se lava la cara y Pepa se lava la cara* (oración reflexiva) ‘อานาล้างหน้าและเปปาก็ล้างหน้า’ หรือ *Ana lava la cara a Pepa y Pepa lava la cara a Ana* (oración recíproca)

‘อานาล้างหน้าให้เป่ป้า และเป่ป้าก็ล้างหน้าให้อานา’ ผู้สอนจึงควรพยายามชี้ให้เห็นความกำกวมของประโยคเหล่านี้เมื่อไม่มีบริบทที่ชัดเจน

2. *Se* ที่ไม่มีหน้าที่ทางไวยากรณ์

Se ประเภทนี้ถึงแม้จะใช้ประกอบกับคำกริยาหรือประโยค แต่ไม่มีหน้าที่ทางไวยากรณ์ พบได้ในโครงสร้างต่อไปนี้

2.1 Verbos pronominales

แม้ว่าไวยากรณ์ดั้งเดิมจะเรียกกริยากลุ่มหนึ่งว่า verbos pronominales แต่ *se* ที่ประกอบอยู่ด้วยนั้นไม่ได้เป็น “คำสรรพนาม” หากแต่เป็นหน่วยคำที่ไม่มีหน้าที่ทางไวยากรณ์ (Gutiérrez Araus, 2004, p.135) กริยาชนิดนี้แบ่งได้ออกเป็น

(1) กริยาที่มี *se* ประกอบด้วยเสมอ⁷ เช่น *abstenerse, arrepentirse, atreverse, portarse, quejarse, suicidarse* กริยากลุ่มนี้ถ้าใช้โดยไม่มี *se* จะถือเป็นรูปผิดไวยากรณ์ เช่น *Me arrepiento de mi error (*Arrepiento de mi error)* Lozano González (2005, p. 6) ระบุว่าแม้ verbos pronominales จะมีการสร้างรูปเหมือน verbos reflexivos แต่ใช้วลีเน้น *a sí mismo* ไม่ได้ (**Juan se queja a sí mismo*)

(2) กริยาที่มีทั้งรูปที่ใช้และไม่ใช้ *se* ซึ่งจัดแบ่งเป็นกลุ่มย่อยได้ 2 กลุ่มคือ

1) *se* ที่แสดงการเปลี่ยนแปลงของการณ์ลักษณะในกริยา

รูป *se* ทำให้การณ์ลักษณะ (aspecto) ของกริยาเปลี่ยนไปได้ เช่น *dormir* ‘นอนหลับ’/ *dormirse* ‘ผล็อยหลับ’, *ir* ‘ไป (ยัง)’/ *irse* ‘ไป (จากจุดเริ่มต้น)’, *marchar* ‘ก้าวเดิน’/ *marcharse* ‘จากไป’ ส่วน *morir*/ *morirse* ‘ตาย’ ใน *Diccionario panhispánico de dudas* (RAE, 2005, p. 445) อธิบายว่าทั้งสองรูปใช้แทนกันได้โดยมีความหมายไม่ต่างกัน เช่น *Carlos (se) murió el mes pasado* ‘การ์โลสตายเมื่อเดือนที่แล้ว’ แต่หากเป็นการตายที่มีสาเหตุจากผู้กระทำภายนอก (agente externo) จะไม่ใช้รูป *morirse* เช่น *Un muchacho de catorce años ha muerto en Pamplona, abatido también por la violencia etarra* ‘เด็กชายวัยสิบสี่โดนยิงตายที่เมืองปัมโปลนาเช่นกันจากเหตุรุนแรงของกลุ่มผู้ก่อการร้ายเอตา’ เช่นเดียวกับกริยา *caer*/ *caerse* ‘ตก, ร่วง, หล่น’ ซึ่งใช้แทนกันได้ในหลายบริบท เว้นแต่หากมีการระบุหรือสื่อถึงช่วงเวลาในขณะเกิดเหตุ อ้างถึงสาเหตุ หรือ

สถานที่เกิดเหตุ หรือ “การตก” นั้นเกิดขึ้นอย่างฉับพลันทันที จะใช้ *caerse* ได้เพียงอย่างเดียว เช่น *Se han caído todas las naranjas del árbol* ‘ส้มหล่นลงมาหมดทั้งต้น’ (Moliner, 1998, I, p. 453) กริยาที่เกี่ยวข้องกับการบริโภค เช่น *comer* ‘กิน’/ *comerse* ‘กินจนหมด’ (ดูหัวข้อ 2.5) ก็เป็นการใช้ *se* ในลักษณะนี้เช่นกัน

ในการเรียนการสอนไวยากรณ์ภาษาต่างประเทศ หัวข้อหนึ่งที่มีถูกกละเลยคือเรื่อง “การณัฏลักษณะ” ซึ่งหมายถึงโครงสร้างภายในของเหตุการณ์ (*estructura interna de los eventos*) การอธิบายให้ผู้เรียนเห็นความแตกต่างระหว่าง “นอนหลับ” กับ “ผล็อยหลับ” หรือ ‘ดืม’ กับ ‘ดืมจนหมด’ จะช่วยให้เข้าใจได้ว่าลักษณะของเหตุการณ์หรือกริยาที่มีรูปที่ใช้และไม่ใช้ *se* แตกต่างกันอย่างไร

2) *se* ที่เปลี่ยนสกรรมกริยาให้เป็นอกรรมกริยา

กริยากลุ่มนี้มีเป็นจำนวนมาก เช่น *casar a alguien* ‘จัดงานแต่งงานให้ใคร’/ *casarse con alguien* ‘แต่งงานกับใคร’, *levantar* ‘ยก’/ *levantarse* ‘ลุกขึ้น’, *acostar* ‘พาเข้านอน’/ *acostarse* ‘เข้านอน’, *acercar*

‘เลื่อนของเข้าไปใกล้’/ *acercarse* ‘ขยับตัวเข้าไปใกล้’, *alegrar* ‘ทำให้เบิกบาน’/ *alegrarse* ‘รู้สึกเบิกบาน’ รูปกริยาที่มี *se* ดังที่ยกมานี้ใช้เป็นอกรรมกริยาและบางครั้งอาจมีความหมายเปลี่ยนไปจากเดิมอย่างมากด้วย เช่น *acordar* ‘ตกลง’ (*Acordó una cita para el día siguiente* ‘เขาตกลงให้มีการนัดหมายในวันถัดมา’) / *acordarse* ‘จำได้’ (*Se acordó de la cita* ‘เขาจำนัดครั้งนั้นได้’)

Gutiérrez Araus (2004, p. 136) อธิบายว่า *se* ในกริยาเช่น *levantarse, acostarse, sentarse, meterse, subirse, bajarse, etc.* ไม่ใช่ *se reflexivo* เป็นแต่เพียงหน่วยคำประกอบคำกริยาเท่านั้น สอดคล้องกับมุมมองของ Lozano González (2005, p. 7) ที่ว่า ในกรณีนี้ประธานไม่ได้กระทำการใดๆ กับตัวเอง ผลคือใช้วลีเน้น *a sí mismo* ไม่ได้ อีกทั้งในประโยคจะไม่มีกรรมตรง⁸ (เช่น *Nos arriesgamos y ganamos*) ข้อจำกัดทางอรรถศาสตร์และไวยากรณ์เช่นนี้เองที่ทำให้กริยาประเภทนี้ไม่ควรถูกจัดเป็น *verbos reflexivos*

ในประเด็นนี้ มีข้อสังเกตเพิ่มเติมจากนักไวยากรณ์อื่น ๆ เช่น Gómez

Torrego (1992b, pp.11, 16-17) ซึ่งระบุว่า verbos pronominales บางตัวอาจใช้แบบมีกรรมตรงก็ได้ เช่น *ganarse la vida* ‘หาเลี้ยงชีพ’, *jugarse la vida* ‘เสี่ยงชีวิต’, *saltarse un semáforo* ‘ฝ่าสัญญาณไฟจราจร’ อันเป็นการใช้แบบเปรียบเทียบและเรียกกริยาประเภทนี้ว่า verbos semipronominales รวมถึง Otero (2002, p. 178) ซึ่งพบว่า *se* ใน verbos pronominales บางตัวใช้ในโครงสร้าง reflexivo ได้ เช่น *Ana se acordó (a sí misma) lo que tenía que hacer* ‘อานาเตือนตัวเองว่าต้องทำอะไร’; *Ana se durmió (a sí misma)* ‘อานาสะกดตัวเองให้หลับ’; *Ana se sonrió (a sí misma)* ‘อานายิ้มกับตัวเอง’

การที่ตำราเรียนภาษาสเปนสำหรับชาวต่างชาติเรียกกริยา เช่น *aburrirse*, *afeitarse*, *bañarse*, *depilarse*, *divertirse*, *dormirse*, *mancharse*, *mojarse*, *pintarse*, *ponerse*, *quitarse*, *secarse*, *vestirse*, etc. โดยรวมว่าเป็น verbos reflexivos นั้น แม้จะมีข้อดีคือช่วยให้ผู้เรียนจดจำรูปการใช้ว่าต้องกระจายกริยาและเปลี่ยน *se* ให้สอดคล้องกับประธานเสมอ แต่กลับเป็นปัญหาเมื่อผู้เรียนศึกษาภาษาในระดับที่สูงขึ้นและตั้งคำถามว่า

เหตุใดประโยค *Me lavo a mí mismo* นั้นถือว่าถูกต้อง แต่ **Me levanto a mí mismo* กลับใช้ไม่ได้ ในชั้นเรียนไวยากรณ์ชั้นกลางหรือชั้นสูง ผู้สอนจึงควรชี้ให้ผู้เรียนเห็นว่ากริยาที่ถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มเดียวกันได้ตาม “รูป” อาจมีข้อจำกัดบางอย่างทางอรรถศาสตร์ที่ไม่เหมือนกัน หรืออาจแบ่งประเภทกริยาให้เห็นความแตกต่างเด่นชัดระหว่าง *se reflexivo* และ *se pronominal* ก็ได้

2.2 *Se impersonal*

รูปแบบโครงสร้างคือ “*Se* (ไม่เปลี่ยนรูป) + กริยานุรูปที่ 3 เอกพจน์”

Gómez Torrego (1992a, p. 18)

อธิบายว่าโครงสร้างไร้ประธาน *se impersonal* มีลักษณะดังนี้

- มี *se* ซึ่งเป็นตัวแสดงว่าเป็นโครงสร้างไร้ประธาน
- ไม่มีหน่วยใดในประโยคทำหน้าที่เป็นประธาน (*sujeto cero*)
- “ผู้กระทำ” (*agente*) เป็นหน่วยที่ถูกปกปิดไว้และอ้างถึงหรือระบุไม่ได้ (*arreferencial*) หรือมีลักษณะเป็นการอ้างถึงโดยทั่ว ๆ ไป (*generalizado*)

ด้วยเหตุที่ไม่มีทั้ง “ประธาน” และ “ผู้กระทำ” จึงถือเป็นโครงสร้างไร้ประธานทั้งทางวากยสัมพันธ์ (impersonalidad sintáctica) และทางอรรถศาสตร์ (impersonalidad semántica)

RAE (2009, pp.3081-3082) ได้จัดกลุ่มประเภทของกริยาที่ใช้ในโครงสร้างนี้ คือ

- อกรรมกริยา เช่น *Se duerme mal cuando hace mucho calor* ‘คนมักนอนไม่ค่อยหลับเวลาอากาศร้อน’

- สัมพันธกริยา (verbos copulativos) เช่น *Se es feliz cuando no se desea nada* ‘คนเราจะมีสุขถ้าไม่ยอมมีอยากได้อะไร’

- สกรรมกริยา เช่น *No se trató muy bien a los invitados ese día* ‘วันนั้นพวกเขาปฏิบัติต่อแขกไม่ดีเลย’

โครงสร้างนี้จะใช้กับ verbos pronominales ไม่ได้เพราะมีข้อจำกัดคือ จะทำให้เกิดรูป *se* สองหน้าที่ซ้อนกัน เช่น **Se se alegra mucho cuando...* จึงมีคำแนะนำให้เลี่ยงไปใช้คำสรรพนามไม่ชี้เฉพาะ *uno/ a* (‘ใคร ๆ/ ใครคนหนึ่ง’) เป็นประธานแทน เช่น

Uno/a se alegra mucho cuando... ‘ใคร ๆ ย่อมยินดีมากเมื่อ...’ (Gómez Torrego, 1992a, pp. 20-21)

ข้อสังเกตประการหนึ่งคือ ในทางอรรถศาสตร์ถือว่ากริยาหรือการกระทำใด ๆ ที่ปรากฏในประโยค *se impersonal* จะกินความรวมถึงตัวผู้พูดด้วยหรือไม่ก็ได้ ต่างจากประโยคไร้ประธานที่ใช้รูปกริยาบุรุษที่สาม พหูพจน์ซึ่งไม่มีนัยรวมถึงตัวผู้พูด (Gómez Torrego, 1992a, p. 22 และ RAE, 2009, pp. 3086-3087) เช่น *Aquí se trabaja tan duro como ahí / Aquí trabajan tan duro como ahí.*

2.3 *Se pasivo* หรือ โครงสร้าง *pasiva refleja*

รูปแบบโครงสร้างคือ “*Se* (ไม่เปลี่ยนรูป) + กริยาในรูปบุรุษที่ 3 เอกพจน์ หรือพหูพจน์ + ประธาน”

โครงสร้าง *se pasivo* และ โครงสร้าง *se impersonal* มีลักษณะบางอย่างร่วมกันคือ *se* ที่ประกอบหน้าคำกริยาจะไม่เปลี่ยนรูป ในทางอรรถศาสตร์ ทั้งสองโครงสร้างต่างไม่ระบุ “ผู้กระทำ” (agente หรือ actor) ด้วยเหตุนี้จึงก่อให้เกิดความสับสนในการใช้ การตีความและการวิเคราะห์เป็นอย่างมาก

Gómez Torrego (1992a, p.11)

วิเคราะห์ว่า รูป *se* ในโครงสร้าง *pasiva refleja* เป็นหน่วยคำชนิดหนึ่งเท่านั้น โครงสร้างนี้ไม่มีผู้กระทำ (*impersonalidad semántica*) แต่มีประธานทางไวยากรณ์ซึ่งมักวางไว้หลังกริยา เช่น *Se convocarán nuevas elecciones próximamente* ‘จะมีการจัดเลือกตั้งครั้งใหม่ในไม่ช้า’; *En la reunión se tratarán asuntos de interés* ‘ในการประชุมจะมีการพูดคุยกันเรื่องที่อยู่ในความสนใจ’

RAE (2009, pp. 3088, 3091)

ให้คำอธิบายเกี่ยวกับประธานทางไวยากรณ์ (*sujeto gramatical*) ในโครงสร้างนี้ว่าเป็น “ผู้รับผลกริยา” (*paciente*) ซึ่งมักวางไว้ข้างหลังกริยา¹⁰ และอยู่ในรูปนามวลีที่ไม่มีคำนำหน้า (*sin determinante*)¹¹ แต่กริยา *infinitivo* และอนุประโยคที่นำหน้าด้วย *que* ก็ใช้เป็นประธานของประโยคได้เช่นกัน เช่น *Se prohíbe fumar* ‘ห้ามสูบบุหรี่’; *Se dice que habrá pronto elecciones*¹² ‘มีคนพูดกันว่าจะมีการเลือกตั้งเร็ว ๆ นี้’ โครงสร้าง *pasiva refleja* นี้ถือเป็นรูปแบบภาษาที่เป็นธรรมชาติกว่า *pasiva perifrástica* ทั้งยังพบที่ใช้บ่อยกว่าทั้งในภาษาพูดและภาษาเขียนด้วย

ลักษณะเด่นอีกประการหนึ่ง

ของโครงสร้าง *pasiva refleja* คือ ไม่มีการกล่าวถึง “ผู้กระทำ” การระบุผู้กระทำมักพบในสำนวนภาษาทางกฎหมายหรือภาษาราชการเท่านั้น เช่น *Se anunciará por la portavoz del Gobierno la próxima aparición del Ministro ante los periodistas* ‘จะมีการประกาศเรื่องการปรากฏตัวของท่านรัฐมนตรีต่อหน้าบรรดานักข่าวโดยโฆษกรัฐบาล’ ถึงกระนั้นรูปแบบภาษาเช่นนี้ถือว่าไม่ถูกต้องตามแบบแผน (Gómez Torrego, 1992a, pp. 11-12)

ดังที่ได้กล่าวไว้ว่าโครงสร้าง *se*

impersonal และ *pasiva refleja* มีความสัมพันธ์กันทั้งทางรูปและความหมาย จึงทำให้เกิด “การทับซ้อน” ของประโยคเหล่านี้อยู่เสมอ เช่น เมื่อต้องการจะเขียนว่า “ได้มีการลงโทษผู้กระทำผิด” ผู้เขียนอาจเลือกใช้สองโครงสร้างต่อไปนี้¹³ คือ

- *Se impersonal*: *Se castigó a los culpables* (*los culpables* เป็นกรรมตรงตามหลังบุพบท *a*)

- *Pasiva refleja*: *Se castigaron los culpables* (*los culpables* เป็นประธาน) แต่ประโยคนี้มีความกำกวมทางวากยสัมพันธ์

เพราะตีความได้ด้วยว่า “*Se castigaron los culpables unos a otros*” ‘ผู้กระทำผิดต่างลงโทษกันเอง’ ด้วยเหตุนี้ นักไวยากรณ์จึงแนะนำให้เลี่ยงการสร้างประโยค *pasiva refleja* ที่มีประธานเป็นบุคคลและอยู่ในรูปคำนามชี้เฉพาะ (Gómez Torrego, 1992b, p. 30; Mendikoetxea, 1999, p. 1675; RAE, 2009, p. 3095 และ Sánchez López, 2016, p. 7) กล่าวคือ หากใช้กับผู้ถูกกระทำที่เป็นบุคคลและอยู่ในรูปชี้เฉพาะ ควรใช้กับโครงสร้าง *se impersonal* มากกว่า

ปัญหาอีกประการหนึ่งที่พบได้บ่อยทั้งในการใช้ของเจ้าของภาษาและของผู้เรียนชาวต่างชาติคือ ความสอดคล้องระหว่างกริยากับประธาน (*concordancia entre sujeto y verbo*) ประโยคคู่เทียบที่มักใช้ยกเป็นตัวอย่างคือ *Se venden casas* (*pasiva refleja*: *casas* = *sujeto*) และ *Se vende casas* (*impersonal*: *casas* = *CD*) เป็นที่ถกเถียงกันตลอดมาว่าการใช้โครงสร้าง *impersonal* ในกรณีหลังนี้ถูกต้องหรือไม่ Gómez Torrego (1992a, pp. 22) ให้คำอธิบายว่า หากนามวลีที่วางอยู่หลังคำกริยาเป็นคำนามไม่ชี้เฉพาะก็ยังถือว่า ประโยคลักษณะนี้พอเป็นที่ยอมรับได้ แต่หากนามวลี

ดังกล่าวเป็นคำนามชี้เฉพาะ โครงสร้างนี้จะถือว่าผิดไวยากรณ์ขั้นรุนแรง เช่น **Se habla los idiomas de siempre*; **Se alquila dos habitaciones* นักไวยากรณ์ เช่น Mendikoetxea (1999, p. 1677) ก็ให้หลักวากยสัมพันธ์ข้างต้นเป็นบรรทัดฐานและเน้นว่าโครงสร้าง *impersonal* แบบนี้ (*Se vende casas*) แม้จะมีการใช้ในวงกว้างโดยเฉพาะในลาตินอเมริกา แต่ก็ยังไม่ได้รับการยอมรับว่าเป็นภาษาที่ถูกต้องตามหลักเกณฑ์และมักพบในภาษาพูดของคนที่มีการศึกษาไม่สูง ดังนั้น ผู้สอนจึงควรแนะนำผู้เรียนว่า หากนามวลีที่ทำหน้าที่เป็นประธานอยู่ในรูปพหูพจน์ ควรเลือกใช้โครงสร้าง *pasiva refleja* และใช้รูปกริยาให้สอดคล้องกัน

2.4 Construcciones medias¹⁴ con *se*

Mendikoetxea (1999, pp. 1653-1654) ให้คำจำกัดความว่า *construcción media* เป็นโครงสร้างที่แสดงการกระทำหรือกระบวนการของกริยาที่ “มีผลกระทบ” ต่อประธานของประโยค Sánchez López (2002, pp. 72-73) นิยามว่าเป็นโครงสร้างของกรรมกริยาที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนสภาพ เช่น *La ropa se secó* ‘เสื้อผ้า(ที่ตากอยู่)แห้ง’

การเปลี่ยนตำแหน่งที่ตั้ง เช่น *El barco se hunde* ‘เรือจมลง’ หรือการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ เช่น *No debe entristecerse con la noticia* ‘เขาไม่ควรรู้สึกโศกเศร้ากับข่าวนี้’

แม้โครงสร้าง *se medio* กับ *se reflexivo* จะเหมือนกันมาก แต่ Sánchez López (2002, pp. 74-75) ได้ชี้ให้เห็นคุณสมบัติเด่นทางอรรถศาสตร์ประการหนึ่งของโครงสร้าง *se medio* คือประธานไม่ได้เป็น “ผู้กระทำ” และต้องรับสภาพที่เปลี่ยนไปนั้นโดยควบคุมไม่ได้ ด้วยเหตุนี้ จึงใช้วลีเน้น *a sí mismo* แบบเดียวกับในโครงสร้าง *se reflexivo* (*Juan se odia a sí mismo* ‘ฆวนรู้สึกเกลียดตัวเอง’) ไม่ได้ แต่จะใช้วลี *por sí mismo/por sí solo* แทน เช่น *La ropa se secó {por sí misma/por sí sola}* ‘เสื้อผ้าแห้งเอง’

การที่ประธานของประโยคไม่ได้อยู่ในฐานะ “ผู้กระทำ” นี้ทำให้เกิดความกำกวมระหว่างโครงสร้าง *se medio* กับ *pasiva refleja* ด้วย ดังที่ Sánchez López (2002, p. 85) ยกตัวอย่างว่า *El vaso se rompió* หากไม่มีบริบทที่ชัดเจนจะตีความได้สองแบบคือ *El vaso se rompió por sí mismo* ‘อยู่ ๆ แก้วก็แตก’ (*se medio*) หรือ *El vaso fue roto deliberadamente*

‘มีคนจงใจทำแก้วแตก’ (หากตีความแบบนี้ จะถือว่าโครงสร้าง *se* ข้างต้นเป็น *pasiva refleja*)

Mendikoetxea (1999, p. 1643) ได้ยกตัวอย่างพร้อมบริบทเพื่อช่วยให้เห็นความแตกต่างของสองโครงสร้างดังกล่าวคือ *En épocas de sequía, los bosques se queman fácilmente* ‘ในช่วงแล้ง ป่ามักเกิดไฟไหม้ได้ง่าย’ (*se medio*) และ *Se quemó el bosque para acabar con la plaga de orugas* ‘ป่าถูกเผาเพื่อกำจัดหนอนผีเสื้อระบาด’ (*se pasivo*) โครงสร้าง *se medio* ในที่นี้แสดงให้เห็นถึงสภาพหรือคุณสมบัติประจำตัว (*propiedad inherente*) ของประธาน (*los bosques*) ซึ่งก็คือ “สภาพแห้งแล้ง” ประโยคนี้จึงเป็นการเล่าถึงไฟป่าที่เป็นปรากฏการณ์โดยทั่วไป (*lectura genérica*) ไม่ได้กล่าวพาดพิงถึงผู้กระทำหรือสาเหตุที่ทำให้เกิดไฟป่า ส่วน *se pasivo* แสดงนัยว่าเหตุการณ์นั้นมี “ผู้กระทำ” (แม้จะไม่เปิดเผยหรือระบุตัวตน) ซึ่งจงใจทำให้เกิดเหตุดังกล่าวขึ้น (*intencionalidad*) กล่าวคือ ในกรณีนี้ไฟไม่ได้เกิดขึ้นเอง หากแต่มี “ผู้ลงมือ” เผาป่า

นอกจากนี้ กาล (*tiempo verbal*) ที่ใช้ในสองโครงสร้างก็แตกต่างกันด้วย

ในโครงสร้าง *se medio* ซึ่งเป็นการพูดถึงปรากฏการณ์ทั่วไป มักใช้กริยาในกาลไม่สมบูรณ์ (เช่น *presente de indicativo* หรือ *pretérito imperfecto*) ดังประโยค *Antes de inventarse los portátiles, los ordenadores se transportaban con dificultad* ‘ก่อนที่จะมีโน้ตบุ๊ก การขนย้ายคอมพิวเตอร์ไปไหนมาไหนเป็นเรื่องลำบาก’ ส่วนในโครงสร้าง *se pasivo* มักใช้กริยาในกาลสมบูรณ์ (*los tiempos perfectivos*) เช่น *El suelo de madera se trató con cera* ‘พื้นไม้นั้นได้ลงขี้ผึ้งไว้’ จากรูปกริยา *trató* ทำให้เข้าใจได้ว่าในอดีตมีผู้ลงขี้ผึ้งลงบนพื้นไม้นั้น เป็นเหตุการณ์ที่มีผู้กระทำ และเหตุดังกล่าวเกิดและจบในช่วงเวลาหนึ่งในอดีต (Mendikoetxea, 1999, p. 1664)

ด้วยเหตุที่ *se medio*, *se reflexivo* และ *se pasivo* มีโครงสร้างที่เหมือนกันมาก ผู้เรียนควรศึกษาและแยกแยะ *se reflexivo* กับ *se pasivo* ให้ได้ก่อน จากนั้นจึงศึกษา *se medio* เป็นลำดับสุดท้ายเพราะมีข้อจำกัดทางไวยากรณ์และอรรถศาสตร์ที่ซับซ้อนกว่าสองโครงสร้างแรก การวิเคราะห์ผ่านบริบทที่ชัดเจนจะทำให้เข้าใจความแตกต่างของทั้ง 3 โครงสร้างนี้ได้

2.5 *Se enfático* หรือ *se emotivo*

Se ประเภทนี้ใช้ประกอบคำกริยาเช่นเดียวกับใน *verbos reflexivos* ก็ต้องเปลี่ยนรูปให้สอดคล้องกับประธาน แต่สามารถละได้โดยไม่ทำให้ใจความสำคัญของประโยคเสียไป บางตำราเรียกว่า *se aspectual* ขณะที่นักไวยากรณ์บางคนมองว่า *se* ในที่นี้เป็นกรรมรอง *dativo ético* หรือ *dativo de interés* จากการวิเคราะห์ของ De Miguel (1999, pp. 2985-2986) *se* ประเภทนี้ทำหน้าที่กำหนดขอบเขตหรือจุดสิ้นสุดของเหตุการณ์ (*se delimitador*) และต้องมีกรรมตรงที่ชี้เฉพาะหรือแน่ชัด (*CD determinado*) เช่น *Sara se ha fumado un puro hace una hora* ‘ซาราสูบบุหรี่ก้านวนหนึ่งเมื่อหนึ่งชั่วโมงก่อน’ ในที่นี้ กรรมตรงมีการระบุจำนวนชัดเจน (*un puro*) แต่หากใช้ว่า **Sara se ha fumado puros hace una hora* ประโยคนี้จะผิดไวยากรณ์ เพราะกรรมตรงไม่ถูกกำหนดชี้เฉพาะหรือระบุจำนวน

Lozano González (2005, pp. 9-12) แสดงทัศนะว่า *se* ชนิดนี้ไม่มีหน้าที่ทางไวยากรณ์ แต่ช่วยเน้นความหมายของกริยาให้เด่นชัดหนักแน่นขึ้น กริยาที่ใช้ในโครงสร้างนี้

มักจะเกี่ยวข้องกับการอุปโภคบริโภค¹⁵ (verbos de consumo) และต้องมีกรรมตรง อาทิ *beber* ‘ดื่ม’, *comer* ‘กิน’, *fumar* ‘สูบ’, *gastar* ‘จับจ่าย/ใช้สอย’, *leer* ‘อ่าน’, *tragar* ‘กลืน’ การอุปโภคบริโภคใด ๆ ของประธานจะเป็นไปจนเสร็จสมบูรณ์ (consumo total) เช่น *Me lo leí de un tirón* ‘ฉันอ่าน (หนังสือเล่มนั้น)รวดเดียวจบ’; *Mi mejor amiga se bebe un vaso de zumo entero de golpe* ‘เพื่อนสนิทของฉันดื่มน้ำผลไม้หมดแก้วในคราวเดียว’ ด้วยเหตุนี้ประโยคเช่น **Me tomé café*; **Dejé de fumarme* จึงถือว่าผิดไวยากรณ์เพราะไม่มีรูปกรรมตรงที่เป็นนามวลีชี้เฉพาะซึ่งจะเป็นการกำหนดขอบเขตของกริยาได้

การเข้าใจโครงสร้างทางไวยากรณ์ (มีกรรมตรงที่เป็นนามวลีแบบชี้เฉพาะ) และความหมายของ *se* (การอุปโภคบริโภคจนเสร็จสมบูรณ์) จะช่วยให้ผู้เรียนไม่ใช่ *se* พร่ำเพรื่อเกินบริบทจนเกิดปรากฏการณ์ที่เรียกว่า “การแก้ไขเกินเหตุ” (hipercorrección)

2.6 *Se involuntario* หรือ

*se accidental*¹⁶

รูปแบบโครงสร้างคือ “*Se* (ไม่เปลี่ยนรูป) + สรรพนามกรรมรอง + กริยา

+ ประธาน”

Se involuntario แสดงความว่าเหตุการณ์ในประโยคเกิดขึ้นโดยไม่ได้ตั้งใจ¹⁷ (involuntariedad) รูปกรรมรองที่ตามหลัง *se* นั้นอาจมีลักษณะข้อใดข้อหนึ่งต่อไปนี้ (Lozano González, 2005, pp. 12-13)

- แสดงความเป็นเจ้าของคำนามที่เป็นประธานของประโยค เช่น *Se me cae el libro* ‘ฉัน (เผลอ) ทำหนังสือหล่น’

- เป็นผู้กระทำเหตุการณ์โดยไม่ได้ตั้งใจ เช่น *Se le olvida la tarea* ‘เขา (บังเอิญ) ลืมงานชิ้นนั้น’

- เป็นผู้รับผลจากเหตุการณ์ เช่น *Se me cae el café encima* ‘กาแฟหกใส่ฉัน’

Soler-Espiauba (1996, p.402) วิเคราะห์โครงสร้าง *se involuntario* ว่ามีลักษณะดังต่อไปนี้

- ประธานทางไวยากรณ์เป็นสิ่งที่ไม่มีชีวิต คือมักเป็นวัตถุหรือสิ่งของ

- เหตุการณ์ที่พูดถึงไม่ได้เกิดจากเจตนาและมักจะก่อผลในด้านลบหรือไม่พึงปรารถนา

- “ผู้กระทำกริยา” (agente) อยู่ในรูปกรรมรองเพื่อแสดงว่าเป็นผู้รับผล

จากเหตุการณ์นั้น เช่น *Se te han roto las gafas* ‘เธอทำแว่นแตก’; *Se nos han perdido las llaves* ‘เราทำกุญแจหาย’ โครงสร้างนี้แสดงถึง “การปฏิเสธความรับผิดชอบ” (*rechazo de la responsabilidad*) ต่อความเสียหายหรือเหตุการณ์อื่นไม่พึงประสงค์ หรืออีกนัยหนึ่งคือ ผู้กระทำการ (ที่อยู่ในรูปกรรมรอง) ตั้งใจจะผลักภาระความรับผิดชอบและความรู้สึกผิดจากอุบัติเหตุให้แก่ประธานซึ่งเป็นสิ่งไม่มีชีวิต

จะเห็นได้ว่ากลวิธีการผูกประโยคในโครงสร้างนี้ค้ำกับตรรกะของผู้เรียนชาวไทยเป็นอย่างมาก เนื่องจากในภาษาไทย “เธอ” และ “เรา” ในประโยคตัวอย่างข้างต้นเป็นประธาน แต่ในภาษาสเปนต้องเขียนให้อยู่ในรูปกรรมรอง ส่วน “แว่น” และ “กุญแจ” ซึ่งเป็นกรรมตรงในภาษาไทยกลับใช้เป็นประธานในภาษาสเปน สังเกตว่ากริยาต้องอยู่ในรูปที่สอดคล้องกับประธานซึ่งวางไว้ข้างหลังด้วย การจะอธิบายให้ผู้เรียนเข้าใจโครงสร้างนี้จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องสอนให้คิดสวนทางกับโครงสร้างภาษาไทย ทั้งยังต้องชี้ให้เห็นความแตกต่างระหว่างแนวคิดทางวากยสัมพันธ์และอรรถศาสตร์ด้วย กล่าวคือ

“ประธาน” (*sujeto gramatical*) ไม่จำเป็นต้องเป็น “ผู้กระทำ” (*agente หรือ actor*)

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

บทความนี้ได้นำเสนอหน้าที่ต่าง ๆ ของ *se* ทั้งที่ใช้เป็นคำสรรพนามและเป็นหน่วยคำ ซึ่งเป็นส่วนประกอบหนึ่งของกริยาหรือของประโยค ผู้เขียนได้รวบรวมโครงสร้างของ *se* ที่พบบ่อยแล้วนำมาเปรียบเทียบและอภิปรายเพื่อให้เห็นลักษณะเฉพาะและความแตกต่างของแต่ละโครงสร้าง อันจะทำให้ผู้เรียนเข้าใจหน้าที่ทางวากยสัมพันธ์ และมุมมองทางอรรถศาสตร์ ในบริบทการใช้ของหน่วยคำนี้

ดังได้เห็นแล้วว่าโครงสร้างของ *se* มีความสลับซับซ้อน อาจใช้โดยเปลี่ยนรูปหรือคงรูป มีบริบทที่บังคับใช้ ห้ามใช้ หรือละได้แล้วแต่กรณี การใช้ *se* ประกอบกับรูปกริยาอาจทำให้ความหมายหรือทิศทางเปลี่ยนไป (*se* ใน *verbos pronominales*) หรือทำให้การกระทำกริยานั้นเด่นชัดขึ้น (*se enfático*) ในบางครั้ง *se* สื่อถึงการกระทำโดยเจตนาแม้จะไม่ระบุตัวผู้กระทำ (*pasiva refleja*) แต่ก็อาจใช้พูดถึงเหตุที่เกิดขึ้นโดยไม่ตั้งใจหรือเหตุอันไม่พึงประสงค์ (*se involuntario*) ได้ด้วย

นอกจากนี้ยังได้เห็นว่าศัพท์เฉพาะทางภาษาศาสตร์ที่ใช้เรียกโครงสร้างหรือหน้าที่ต่าง ๆ ของ *se* มีหลากหลาย ขึ้นอยู่กับสำนักไวยากรณ์หรือมุมมองของนักวิชาการ เช่น *se* ใน *Se comió un pollo* บางตำราว่าเป็น *dativo de interés* แต่อีกตำราจัดเป็น *se aspectual* หรือ *se enfático* ผู้สอนสามารถเลือกใช้คำที่เหมาะสมกับผู้เรียนของตนได้โดยไม่ต้องตัดสินใจว่าคำใดถูกหรือผิด ขณะเดียวกันก็พบว่า การตีความหน้าที่ของส่วนประกอบในบางโครงสร้างของ *se* ยังเป็นข้อถกเถียงกันอยู่ในหมู่นักไวยากรณ์ เช่น อนุประโยค *que va a llover* ใน *Se dice que va a llover* ควรเป็นประธานหรือกรรมตรง เป็นต้น

ผู้เขียนเห็นว่าการเข้าใจเรื่อง *se* ไม่ใช่การท่องจำกฎหรือรูปแบบโครงสร้างเท่านั้น แต่ผู้เรียนต้องเข้าใจความหมายและข้อจำกัดทางอรรถศาสตร์ของแต่ละโครงสร้างด้วย สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือต้องศึกษาตัวอย่างประโยคที่มีบริบทหรือสถานการณ์ประกอบ เพื่อช่วยให้วิเคราะห์และตีความโครงสร้างที่คลุมเครือได้

บทความนี้ได้ศึกษาโครงสร้าง *se* ในมุมมองกว้างและชี้บางประเด็นที่อาจเป็นปัญหาในการเรียนการสอน ในอนาคตหากมีงานวิจัยต่อยอดเช่นศึกษาข้อผิดพลาดหรือความกำกวมในโครงสร้าง *se* แบบต่าง ๆ ของผู้เรียนชาวไทย ก็จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาศาสนาไทยมากยิ่งขึ้น

เชิงอรรถ

² คำที่ไม่ได้เติมหรือขาดหายไปจะแสดงไว้ในเครื่องหมาย []

³ คำที่เติมเข้ามาโดยไม่จำเป็นจะแสดงไว้โดยการขีดเส้นใต้ และใส่ * กำกับไว้ข้างหน้าวลีหรือประโยคเพื่อแสดงว่าผิดไวยากรณ์หรือไม่มีที่ใช้

⁴ คำ วลี หรือประโยคที่ถูกต้องจะแสดงไว้ในวงเล็บ

⁵ ส่วนโครงสร้าง *pasiva perifrástica (ser + participio)* ใช้มากในข่าวอาชญากรรม ภัยธรรมชาติ และข่าวบันเทิง และพบมากในภาษาระดับทางการ เช่น เรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ ภาษาทางการแพทย์ และวิทยาศาสตร์

⁶Verbos pronominales คือกริยาที่มีรูปสรรพนามเป็นตัวประกอบและต้องเปลี่ยนรูปให้สอดคล้องกับประธาน เช่นเดียวกับกริยา รูปสรรพนามนี้ (*me, te, nos, os, se*) ไม่มีหน้าที่ใด ๆ ทางไวยากรณ์ กริยาบางตัวมีรูปสรรพนามประกอบอยู่ด้วยตลอด (เช่น *arrepentirse, vanagloriarse*) แต่กริยาบางตัวจะมีทั้งรูปที่ใช้และไม่ใช้สรรพนามนี้ (เช่น *morir/ morirse*) ซึ่งทำให้มีความหมายหรือน้ำหนักต่างออกไปจากเดิมได้ (RAE, 2005, p. 771)

⁷หรือเรียกว่า verbos inherentemente pronominales, verbos pronominales puros, inherentes o léxicos, verbos intrínsecamente reflexivos หรือ verbos pseudorreflexivos ตัวอย่างกริยาประเภทนี้คือ *abstenerse, adueñarse, arrogarse, dignarse, ensimismarse, esforzarse, fugarse, jactarse, mofarse, obstinarse, quejarse*, etc. (Sánchez López, 2016, pp. 5-6)

⁸คำนามที่ทำหน้าที่เป็นส่วนเติมเต็ม (complemento) ของ verbos pronominales มักอยู่ในรูปบุพบทวลี เช่น *acordarse de la infancia* (complemento de régimen preposicional - CRP หรือ suplemento); *levantarse de la silla* (complemento circunstancial de lugar - CCL); *morirse de vergüenza* (complemento circunstancial de causa - CC de causa); *casarse con su prometido* (complemento circunstancial de compañía - CC de compañía)

⁹สรรพนามไม่ชี้เฉพาะ *uno/una* นี้ Gómez Torrego (1992a, pp. 14-15) อธิบายว่าเป็นการปกปิดผู้กระทำตัวจริงไว้โดยการอ้างถึงแบบกว้าง ๆ ไม่เจาะจง แต่ในบางครั้งด้วยบริบทและสถานการณ์ ผู้สนทนาจะเข้าใจได้ว่า *uno/una* นี้หมายถึงตัวผู้พูดเอง

¹⁰ประธานในโครงสร้างนี้อาจวางไว้หน้ากริยาได้และพบในภาษาพูดมากกว่าภาษาเขียน

¹¹นามวลีที่เป็นประธานนี้อาจมีคำนำหน้าแบบไม่ชี้เฉพาะหรือเป็นคำบอกจำนวนก็ได้ เช่น *ciertos, varios, muchos, tres*, etc. (Mendikoetxea, 1999, p. 1675)

¹²ไวยากรณ์บางตำราเห็นว่าอนุประโยคเช่นตัวอย่างที่ยกมานี้เป็นกรรมตรง แต่ราชบัณฑิตยสถานแห่งสเปนแย้งว่าไม่สามารถแทนอนุประโยคดังกล่าวด้วยสรรพนามกรรมตรง *lo* ได้ (**Se lo dice*.)

¹³เป็นไปได้ว่าผู้เรียนอาจใช้โครงสร้างแบบ “ลูกผสม” ด้วย เช่น **Se castigaron a los culpables* ซึ่งเป็นโครงสร้างที่ผิดไวยากรณ์เนื่องจากการใช้รูปกริยาตามพจน์และบุรุษของกรรมตรง

¹⁴ปัจจุบัน ตำราไวยากรณ์ใช้คำว่า “construcción media” หรือ “se medio” แทน “voz media” ที่เคยใช้มาตามขนบ

¹⁵อาจพบในกริยาอื่นด้วยเช่น *Nos vimos toda la película* ‘เราดูหนังจบทั้งเรื่อง’; *Me compré un coche* ‘ฉันซื้อรถไว้ขับเอง’

¹⁶Gómez Torrego (1992b, p. 25) เรียกโครงสร้างกริยาประเภทนี้ว่า verbos doblemente pronominales

¹⁷บางครั้ง อาจใช้รูปที่ไม่มีสรรพนาม (versión no pronominal) ได้ เช่น *Pierdo la computadora; Derramo el café* ซึ่งก็สื่อถึงเหตุที่เกิดขึ้นโดยไม่ได้ตั้งใจเช่นกัน แต่การไม่ใช้โครงสร้าง *se involuntario* นั้น ทำให้ “ความไม่เจตนา” มีน้ำหนักอ่อนลง (Lozano González, 2005, p. 13)

บรรณานุกรม

- ชัชวาล ศรีทอง. (2558). กรรมวากภาษาสเปนจากภาษาชาวออนไลน์: กรรมวากแบบสะท้อนหน่วยสร้าง *Se* และกรรมวากหน่วยสร้างกลุ่มคำกริยา *Ser*. *วารสารศิลปศาสตร์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่*, 7(2), 132-156.
- Capón, M. L., & Gil, M. (2003). *Dificultades del español para hablantes de inglés*. Madrid: SM.
- De Miguel, E. (1999). El aspecto léxico. In I. Bosque & V. Demonte (Dirs.), *Gramática descriptiva de la lengua española* (vol. 2, pp. 2977-3060). Madrid: Espasa Calpe.
- Gómez Torrego, L. (1992a). *La impersonalidad gramatical: descripción y norma*. Madrid: Arco/Libros.
- Gómez Torrego, L. (1992b). *Valores gramaticales de “se”*. Madrid: Arco/Libros.
- Gutiérrez Araus, M. L. (2004). *Problemas fundamentales de la gramática del español como 2/L*. Madrid: Arco Libros.
- Instituto Cervantes. (2006). *Plan curricular del Instituto Cervantes. Niveles de referencia para el español* (Vols. I-III). Madrid: Biblioteca Nueva.
- Lozano González, L. (2005). Los diferentes tipos de “se” en ELE. *redELE: Revista Electrónica de Didáctica ELE* (3), 1-22. Retrieved from <https://www.mecd.gob.es/dam/jcr:e8a9d4fc-7f31-430e-9f7e-1d1f74290f69/2005-redele-3-13lozanoglez-pdf.pdf>

- Mendikoetxea, A. (1999). Construcciones con “se”: medias, pasiva e impersonales. In I. Bosque & V. Demonte (Dirs.), *Gramática descriptiva de la lengua española* (vol. 2, pp. 1631-1722). Madrid: Espasa Calpe.
- Moliner, M. (1998). *Diccionario de uso del español* (Vols. I-II). Madrid: Gredos.
- Otero, C.- P. (2002). Facetas de *se*. In C. Sánchez López (Ed.), *Las construcciones con “se”* (pp. 165-206). Madrid: Visor Libros.
- Poopuang, S. (2005). *Análisis de errores en la producción escrita de aprendientes de español cuya lengua materna es el tailandés*. Unpublished research work for Certificate of Advanced Studies (DEA) under the doctoral program. Universidad Autónoma de Madrid.
- Real Academia Española (RAE). (2005). *Diccionario panhispánico de dudas*. Madrid: Santillana.
- Real Academia Española (RAE). (2009). *Nueva gramática de la lengua española* (Vol. II: Sintaxis II). Madrid: Espasa Libros.
- Sánchez López, C. (2002). Las construcciones con “se”. Estado de la cuestión. In C. Sánchez López (Ed.), *Las construcciones con “se”* (pp. 13-163). Madrid: Visor Libros.
- Sánchez López, C. (2016). “Se” y sus valores, In J. Gutiérrez-Rexach (Ed.), *Enciclopedia Lingüística Hispánica* (vol. II, pp. 1-12). London & New York: Routledge.
- Soler-Espiauba, D. (1996). El español: lengua posesiva, subjetiva e...irresponsable. (Algunos aspectos de la función pronominal). In M. Rueda, E. Prado, J. Le Men & F. J. Grande (Eds.), *Actuales tendencias en la enseñanza del español como lengua extranjera II: actas del VI Congreso Internacional de ASELE* (pp. 399-405). León: Universidad de León.